

נחשון משה (ליפסון)

יליד 1926, ירושלים.

התגייס לפלמ"ח ב-1943

הצטרף לפלי"ם ב-1945

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

באפריל 1947 לקפריסין, לפקד על פעולות החבלה במקום יוחאי שיצא ראשון, נעצר וגורש ארצה מהאי. לפני שגורש הספיק להכתיב ליוס'ה דרור את כל תורת החבלה על רגל אחת.

בלילה בו הגעתי לקפריסין, הקדים יוס'ה ויצא לפעולה מתוכננת, פיצוץ האוניה "אושן ויגור". הוא הצליח לפגוע באוניה, אך נתפס ונעצר בכלא פמגוסטה. למחרת, נפלה לידינו הזדמנות לחבל באוניית גירוש נוספת "אמפייר ריוול". הטלתי את הביצוע על בצלאל דרורי, שחזר באוניה זו ארצה עם מכסת העולים החדרשית.

"אמפייר ריוול" פוצצה, לאחר הורדת המעפילים בדרכה מחיפה לפורט סעיד. שתי הפעולות האלו הביאו להפסקת העליה מקפריסין ואני נאלצתי להישאר באי עד לחידוש העליה ולהזדמנות נוספת לביצוע פעולת חבלה. תקופה זו נוצלה לחפירת מנהרה להברחת אנשים ממחנה המעפילים, לסיוע ליוס'ה דרור בבריחה מהכלא וטיפול במתנדבים האמריקאים וצוותי המלחים הספרדים.

פיצוץ ה"אמפייר לייף גארד"

בחודש יולי 1947, חרדשה העליה. תכננתי לחזור ארצה באוניה "אמפייר לייף גארד" ולחבל בה לאחר הורדת המעפילים בנמל חיפה. שני גורמים עיקריים השפיעו על תכנון הפעולה. אחת, בריחתו של יוס'ה דרור מהכלא, העמידה את הבולשת הבריטית "על הרגליים" בנסיון למצוא אותו בין המעפילים שעלו לארץ. והשני מכתב שנשלח על ידי מעפילה לחברה בקפריסין, בו היא מתארת לפרטים את פעולת החבלה ב"אמפייר ריוול". על מעטפת המכתב שהגיע לידי (והיה ברור שגם לידיהם של הבריטים) הופיעו חותמות הצנזורה הבריטית בירושלים, בקהיר ובקפריסין.

אווירה זו, חייבה הערכות שונה בתכנון החבלה באוניה. עיקר הבעיה היתה כיצד להצליח ולהחדיר את חומרי הנפץ לאוניה. הייתי הישראלי היחיד שעמד לעלות על האוניה, ולא נותר לי אלא לסמוך על מתנדבים מבין העולים ומבין האמריקאים. בעזרת גנדי (יהושע ברנשטיין), אשף במלאכת-יד, מלאנו שופרות של משחת גילוח באצבעות

נולדתי בשנת 1926 בירושלים. כגיל שנתיים עברנו לגור בבת גלים, חיפה, שם נוצר הקשר הראשון שלי עם הים. באוגוסט 1943, התגייסתי לפלמ"ח, פלוגה א', למחלקה של הכדוריסטים בכינרת. בשנים 44-45, עברתי קורס מ"כים וקורס מוכתרים. עסקנו בפעילות מבצעית שכללה סיורים בכפרים ערבים, עבודה בקיבוצים, אימונים, מסעות והדרכה.

באוקטובר 1945 השתתפתי כמפקד כיתה, בפריצה למחנה המעצר עתלית. שחרור המעפילים בפעולה זו עורר הד רב בארץ ובעולם. לאור המציאות של אותם ימים, היה ברור שעיקר המאבק ירוכו בהצלת הפליטים מאירופה והבאתם, בכל דרך, לארץ ישראל. התנדבתי לפלי"ם (קורס 5) בהמשכו קורס מפקדי סירות ולאחריו קורס חובלים (מספר 3). בתקופה זו, השתתפתי בפעולות התגמול במסגרת המאבק הצמוד: הורדת מעפילים בחופי הארץ, פיצוץ מסילות הברזל, חבלה במשטרת אולגה ובפריצה למחנה הכלניות (PMF) בכפר ויתקין. הלהיטות לקחת חלק כמאבק נגד הבריטים הביאה אותנו להתנדב ולקחת חלק בכמה שיותר פעולות ומבצעים.

בפברואר 1946, התנדבתי לחוליית החבלה הימית בפיקודו של יוחאי בן-גון, חבר ילדות מירושלים ומבת גלים. לפעולת החבלה הראשונה יצאתי עם איזי רהב, המטרה היתה פיצוץ אוניית הגירוש "אמפייר ריוול". הפעולה בוצעה באוגוסט 1946. בסוף אותה שנה יצאתי לקורס מפקדי מחלקות. ב-13 לפברואר, במהלך הקורס, נקראנו איזי ואנוכי, לחבל באסדות נחיתה ובספינות משמר בנמל חיפה.

הצלחת פעולות החבלה, גרמו לבריטים להגביר את אמצעי הזהירות. על מנת למנוע מאיתנו להגיע לכלי השיט, הפלילו עם חשכה, לים הפתוח ומידי פעם היתה אחת מאוניות הגירוש או המשחתות, נכנסת לנמל ונצמדת למזח הנפט לתדלוק. כפתרון, הצמדנו על מזח הנפט מוקש תת ימי (שהרכבתו היתה קשה ומסובכת) כך שנוכל להפעילו ממרחק. הבריטים, שהדבר נודע להם פרקו את המוקש ובכך סוכלה הפעולה. בעקבות החלטת מטה הפלמ"ח, להעביר את הפעילות מחוץ לגבולות הארץ, נשלחתי בראשון

ג'לניט, אותן תכנתי לפזר בין העולים. מילאנו בחומר נפץ שקיות משעונית שיועדו לנשיאה על הגב על ידי המתנדבים האמריקאים. כדי לא לעורר חשד, הוחלט להשאיר את החולצות, כמעט פתוחות. שתי מעפילות התנדבו לשאת איתן מזוודות עם דופן כפולה, מעשי ידי המעפילים, המזוודות מולאו בין הדפנות בג'לניט. בהעברת המזוודות, סמכתי על עזרה של "שורות מגינים" שהורשו בדרך כלל, לצאת מהמחנה כדי לסייע לעולים בעליה למשאיות.

ביום הפלגה החמירו הבריטים באמצעי הזהירות. הוקרמה שעת ההפלגה בשעתיים ובוטלה יציאתם של "שורות המגינים" מן המחנה. במצב שנוצר, החלטתי לא לקחת סיכון ולוותר על המזוודות. אחת המתנדבות, צעירה מצ'כיה, מלאה סלומון (בוצי) נשאה בפני "נאום ציוני" והתעקשה בנחישות להמשיך במשימה. כמוה יהודית הגי'נג'ית, אחות ישראלית מתנדבת, הגיעה ברגע האחרון ושכנעה אותי לתת גם לה חבילת ג'לניט כדי להעבירה לאוניה באמבולנס של החולים הבא מניקוסיה. הודות לתושיה שגילתה ואומץ לכה, הצליחה להחדיר את החומר לאוניה.

בשטח ההעמסה, הוקם אוהל של בית חולים, שחולק לשני אגפים - גברים ונשים. חיילים בריטים ערכו חיפוש קפדני על גופותיהם ובחפציהם של העולים. הייתי בין האחרונים בטרנספורט על מנת לוודא שכל נושאי חומרי הנפץ עוברים בשלום. ראיתי חייל בריטי מבתר בכידון דופן מזוודה ומוציא ממנה ידיעת אוהל שנחתכה על ידי מעפיל. חייל אחר, בדק שפופרת של משחת גילוח, לחץ עליה והריח מעט משחה שהשארנו במכוון בשני קצוות השפופרות. נציגי הבולשת הבריטית, הסתובבו בין המעפילים כשבידם תמונות של יוסל'ה דרור. האמריקאים, שנשאו את תרמילי הג'לניט, הזיעו ובלעו אספרין נגד כאב ראש. המצב נראה כמעט בלתי אפשרי, הייתי בטוח שבכל רגע משהו יתפס עם חומר הנפץ והמבצע יכשל.

לאט, לאט, עברו כולם ועלו על המשאיות. המכשול היחיד שנותר והדאיג אותי, היתה המזוודה עם חומר הנפץ. חיפשתי דרך לסלק אותה ולהחזירה למחנה מבלי לעורר חשד - משימה שהיתה בלתי אפשרית בתנאים ששררו. לפתע, בוצי שעמדה לפני, הרימה את המזוודה והחלה לצעוד לעבר אגף הנשים, כאשר לקראתה צועדת סרג'נטית בריטית, השתיים מתחבקות, ומתנשקות. האנגליה מברכת את בוצי על עלייתה לארץ, לוקחת מידה את המזוודה, גורדת אותה מסביב לאוהל ובוצי עולה למשאית והמזוודה איתה. שמישהו יגיד שהוא לא מאמין בניסים!

כשסוף סוף עלו כולם על האוניה, אספתי את כל חומר הנפץ והנפצים והכנתי אותם להפעלה. בעזרת שני מתנדבים אמריקאים, יו מקדולנד ואייב רוזנברג, ירדנו לבטן האוניה. הגנתי את החומר על דופן חיצונית בסמוך

לחדר המכונות והסותי אותו בשק קמח. כל שנותר היה לחזור במועד המתאים ולהפעיל את עפרונות ההשתייה. בגלל מעורבות מספר רב של העולים, לא ניתן היה להסתיר את ביצוע הפעולה. כשחזרנו לסיפון, היו כל העיניים נשואות אלינו בחדר, מחשש שהפיצוץ עשוי לקרות כל רגע. פצחתי בשירי מולדת ועודדתי את העולים להצטרף. כך רפה המתח הרב.

האוניה התקרבה למפרץ חיפה. עמדנו על הסיפון וצפינו באור השחר העולה על הכרמל. הערכתנו שנוצרה לנו פחות משעה להתקשרות לרציף בנמל ולהורדת המעפילים. ירדתי לבטן האוניה והפעלתי את העפרונות שזמן ההשתייה שלהם היה כשעתיים. חזרתי לסיפון. לפתע עצרה האוניה בכניסה לנמל, שמענו של שקשוק העוגן המורד. נשמתי נעצרה, לא ידעתי כמה זמן נעמוד במצב זה ובינתיים החומצה מאכלת את חוטי ההשתייה ועלי מוטלת האחריות לחיי 750 מעפילים הכלואים על הסיפון. זכרתי את פרשת האוניה "פטריה", אשר בה מצאו את מותם כ-260 מעפילים. לא היה לי עם מי להתייעץ. הייתי חייב להעמיד פנים כאילו הכל כשורה. ידעתי שלא ניתן לפרק את הנפצים בגלל המלכוד הפרימיטיבי (תוצרת עצמית) שהתקנתי כמו ידי. עלתה בי לרגע מחשבה להזהיר את הקפטן הבריטי שהאוניה עומדת להתפוצץ.

על מנת לא לעורר בהלה בקרב המעפילים נמנעתי מלהביט בשעון וביקשתי מיו מקדולנד שיעשה זאת במקומי. נותרה עוד כחצי שעה עד לפיצוץ, לפתע, הגיחה סירת מנוע מפתח הנמל, נושאת דגל צהוב (ביקורת רפואית), ונצמדה לאוניה, היא קיבלה תיק מסמכי בריאות ורק אז ניתנה לנו הרשות להיכנס. באותו רגע ידעתי שהפעולה הצליחה, לקול שירת התקווה של המעפילים נקשרה האוניה לרציף. ירדתי עם אחרוני המעפילים ובמקום לעלות על האוטובוסים לעתלית, המקתי ונדרחקתי בין הסקרנים שהצטופפו עד שקצין בריטי גירש אותי מהמקום.

רק כשהייתי מחוץ לנמל, שמעתי את הפיצוץ המיוחל. ה"אמפייר לייף גארד" טבעה ללא שנפגע איש. אני מצרף בזה מברק שנשלח על ידי גנרל קנינגהם (General Sir A. Cunningham) - הנציב העליון, למושל קפריסין בו הוא מודיע על הטבעת האוניה.

אחרי הפיצוץ של "אמפייר לייף גרד", שהיתה הפעולה האחרונה של החוליה שבוצעה מקפריסין, חזרתי לפעילות בחוליה בקיסריה. עסקנו בעיקר בנסויים מבצעיים של הכריש ופיתוח שיטות לחבלה בכלי שיט בים הפתוח. עם הכרזת האו"ם, פסקו כלי השיט הבריטיים להוות מטרה ו"החוליה" התפרקה.

בתחילת 1948, נשלחתי לצרפת כמלווה אוניות. השתתפתי בהעלאת מעפילים מחופי צרפת ארצה, והקמתי בעיירה טרץ, בדרום צרפת, מחנה מעבר ואימונים למתנדבים מארצות דוברות אנגלית, שהיו בדרכם ארצה לקחת חלק

בשנת 1956 יצאתי ללימודים בפר"ם (בית ספר לפיקוד ומטה). במהלך הקורס פרצה מלחמת קדש בה השתתפתי כקצין קישור בחטיבה 37 ובהתקפת לילה של החטיבה באום כתף נפצתי.

ב-1959 נתמנית למג"ד 9, בחטיבה 7.

בשנת 1963, נשלחתי לקונגו (זאיר), כראש משלחת צה"ל ונספח צבאי, לסייע בהקמת בית ספר לצניחה וחטיבת הצנחנים של מובוטו. עם שובי ארצה ב-1965, התמנית לראש מטה של אוגדה 41 בפיקודו של אברהם יפה, איתה לחמתי במלחמת ששת הימים.

מזה "ל השתחררתי בדצמבר 1968 בדרגת אלוף משנה.

במלחמה. במאי 1948 הטיל עלי שאול אביגור להקים יחידה לחבלה בציוד וברכש אויב בצרפת. בסוף 1948, חזרתי ארצה, כמלווה אוניית העולים "טמפה".

בפברואר 1949, התמנית למפקד יחידת החבלה הימית (אנשי הצפרדע) בקיסריה. בתפקיד זה הייתי עד להקמת שייטת 13 בחיל הים ואיחוד היחידות של אנשי הצפרדע וסירות המחץ.

בשנת 1952 עברתי מחיל הים לשריון. ב-1955 נסעתי לקורס מפקדי פלוגות שריון בצרפת. עם שובי ארצה הקמתי בעזרת צוות מדריכים את הקורס הראשון למפקדי פלוגות שריון.

Cyprus (O.F.P.)

FROM PALESTINE (Gen. Sir A. Cunningham)

TO S. OF S., COLONIES.

On 23rd July, 1947.

At 23rd " " " 14.30 hrs.

URGENT IMMEDIATE

No. 1395. Secret.

Addressed to the Governor of Cyprus No. 145.
Repeated to the S. of S.

EMPIRE LIFEBOAT was sunk alongside in Haifa harbour this morning by an arsenal explosion. Believed no loss of life. It is thought that the charge was placed on board while the ship was loading immigrants in Famagusta.

2. In order to ensure safety of remaining (ships), Commodore Palestine has represented urgently that immigrants still aboard transports in Cyprus should be disembarked there and that ships be thoroughly searched and then brought back to Haifa empty as soon as reasonably possible. This course would entail corresponding delay in departure of the remainder of the monthly quota from Cyprus. How long this delay would continue would depend on the security situation and also the future illegal immigration into Palestine, both of which factors are at present difficult to assess.

3. I appreciate that such a delay in shipping the monthly quota would cause you some embarrassment and I must regret having to add to your difficulties. I feel, however, and G.O.C. agrees, that safety of the remaining ships is of such paramount importance that Commodore's wishes must be met. I trust, therefore, that you will feel able to agree, if so I will inform the Commodore accordingly.

Grateful for reply by immediate telegram.

מכתבו של הנציב העליון, למושל קפריסין בקשר עם החבלה באוניית הגירוש "אמפיר לייף גארד"